

КРАЇНОЗНАВСТВО

Кучер С.О.*

СУЧАСНА ГЕОСТРАТЕГІЯ ЯПОНІЇ

Геополітичні та геостратегічні ідеї прийшли у Японію у 20-ті рр. ХХ ст. з перекладами праць Челлена та Хаусхофера. Якщо 20-ті роки характеризувалися поширенням робіт західних шкіл геополітики і намаганням їх критичного переосмислення, то з середини 30-х років японська геополітична думка набуває власних рис, притаманних лише їй. Саме в цей період в Японії формується декілька осередків геополітичної думки. Одним із найбільш відомих центрів являється Кіотська школа геополітики на чолі з Санесіге Комакі. В рамках даної школи дістали подальшого розвитку концепції: «Великого східноазійського простору», «Нового порядку для Східної Азії» та «Сфери співпроцвітання Великої Східної Азії». Основний зміст цих концепцій складала ідеї «паназіатизму» і «хакко ітіу» - вісім кутів під одним дахом. Дані концепції розроблялися оточенням Коное Фумімару, який двічі, в 1937-1939 і 1940-1941, був Прем'єр-міністром Японії. За його прем'єрства, міністр закордонних справ Мацуока Йосуке вперше в своїй декларації вжив на офіційному рівні термін «Сфера співпроцвітання Великої Східної Азії», а гасло «хакко ітіу» становиться офіційною ідеологічною доктриною Японії.

Важливим осередком геополітичної думки у 1941 р. стала Японська Асоціація геополітики. Основні ідеї її представників знайшли практичне відображення в меморандумі Танкі і доктрині Амау. В меморандумі мова йшла про експансію Японії на Азійському континенті, а зміст доктрини зводився до шляхів досягнення світової гегемонії офіційним Токіо.

Після поразки Японії у Другій світовій війні геополітика на якийсь час була заборонена, а з 1957 р. дослідження поновилися. Відтоді основою зовнішньополітичних доктрин Японії стала ідея про перевагу економічних інтересів над політичними і приведення їх у відповідність до інтересів японських корпоративних угруповань. Геополітичні інтереси Японії в новому геополітичному середовищі 1990-х – початку 2000-х рр. в широкому контексті передбачають забезпечення доступу до джерел сировини і ринків збуту, що здійснює домінуючий вплив на зовнішню і військову політику Японії [3].

Основні прагнення японської еліти на сучасному етапі спрямовані на вирішення наступних завдань: 1) забезпечення економічного росту та закріплення позицій Японії у світовій економіці на основі науково-технічної та фінансової переваги; 2) приведення «політичного статусу» Японії у глобальній політиці у відповідність з її економічною могутністю; 3) збереження лідируючих позицій у східноазійській економіці та стратегічного партнерства із США, а також недопущення політико-культурної ізоляції країни; 4) повернення Японії статусу «нормальної держави» та відродження національної ідентичності [2].

Будучи бідною на природні ресурси, потребуючи сировину для власної промисловості й ринку збуту своєї продукції, Японія проводить активну зовнішню політику на Азі-

* аспірант кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Крушинський В.Ю.

атському континенті. Маючи одну з найбільших економік у світі, вона ефективно використовує у своїх зовнішньополітичних діях економічні важелі, крок за кроком проникаючи на азійські ринки. Провідні японські компанії створюють свої філіали в багатьох країнах АТР, формуючи там робочі місця з одночасним використанням дешевих робочої сили [5].

З однієї сторони, Японія займає стійке місце в клубі найбільш розвинених індустріальних держав, з іншої – сумарний геополітичний потенціал країни вже не настільки великий для того, щоб претендувати на роль геополітичного лідера. Слід взяти до уваги те, що Китай вже випередив Японію за об'ємами ВВП, а також, що економічний відрив Японії від сусідніх країн Південно-Східної Азії поступово зменшується. Практично в умовах сьогодення спад економіки Японії у поєднанні із незначним політичним впливом негативно відбивається на її геополітичному положенні в АТР та світі. Місце держави як політичного учасника міжнародних відносин визначає певне співвідношення сил: Японія знаходиться між США, які володіють достатніми ресурсами, щоб нав'язувати їй свою волю; Росією, яка виступає об'єктом боротьби східно-азійських держав за роль партнера у постачанні енергоресурсів; зростаючим Китаєм, що претендує зайняти місце Японії в ролі регіонального лідера; Південною Кореєю, яка також переживає економічний підйом.

Серед слабких місць Японії російський дослідник Анатолій Уткін виділяє без'ядерний статус країни, положення на стику інтересів трьох ядерних держав – Сполучених Штатів, Росії та Китаю (в майбутньому можливо і об'єднаної Кореї). Поширена думка, що перепоною до завоювання статусу наддержави чи регіонального лідерства Японії в Азії є ідеологічний бар'єр.

Існує й інша перешкода японському гегемонізму. У азійських партнерів Японії виникає нагальна потреба «не ображати Китай» як головну зростаючу потугу. Виникає свого роду суперництво двох азійських гігантів, в якому азійські країни розуміють, що гегемонія одного із них може негативно відбитися на їх незалежності, розвитку і впливу. В міру відсутності надійних союзників, Токіо не в змозі підвищити свій статус [6].

Метою Японії є досягнення політичного впливу, адекватного її економічним можливостям, тобто завоювання передових позицій в АТР. Виходячи з нових реалій, які складаються у світі, Токіо через систему дипломатії проводить політику підвищення свого авторитету в регіоні, забезпечуючи економічне наповнення шляхом збільшення внеску у програми Офіційної допомоги розвитку (ODA). У політичному ж відношенні Японія бере участь у миротворчих операціях. Однією із ключових цілей Японії є вступ до РБ ООН у якості постійного члена, що безперечно, підвищить міжнародний імідж країни.

Країна бере активну участь в регіональних економічних блоках: АТЕС, Азійсько-тихоокеанській раді, Східноазійській економічній раді, Тихоокеанській конференції з торгівлі та економічного розвитку тощо. Таким чином, відбувається перехід від вузької «далекосхідної формули» до широкої «АТР».

У сфері безпеки для Японії залишається актуальним геополітичний чотирикутник – США–Росія–Китай–Японія. Головним завданням Японії залишається підтримка взаємозв'язків з регіональними державами, пошук компромісу між традиційними відносинами із США, підтримка стабільних добросусідських відносин з Росією, Китаєм та іншими центрами сили в регіоні [1].

Пріоритетним геополітичним напрямком Японії на сучасному етапі є розвиток економічного співробітництва з азійськими сусідами як засіб подолання недовіри до Японії та інтеграції їх у господарський блок, забезпечення надійного доступу до морських комунікацій та формування засад регіонального режиму безпеки. Японія виступає за концепцію кооперативної безпеки в регіоні, на основі стабільних економічних і політичних двосторонніх відносин, а також багатосторонніх механізмів.

Юкіо Хатояма у своєму виступі з трибуни Генеральної Асамблеї ООН оприлюднив нову зовнішньополітичну концепцію. За його словами, зміна влади у Японії допоможе країні стати «мостом» для всього світу у вирішенні проблем економіки, навколишнього середовища, зміцнення миру та інших.

Вносячи корективи у зовнішню політику країни, японський уряд прагне посилити її азійський вектор. Уряд намагається проводити більш незалежну від США зовнішню політику і будувати більш рівноправні відносини з ними, заявляючи, що США залишаються основою зовнішньої політики Японії [4].

Отже, можна сказати, що геополітичні концепції знаходять своє втілення в практичній площині, наприклад, в ідеологічних чи зовнішньополітичних доктринах Японії. На найближчу перспективу Японія зосереджує свої зусилля на посиленні своїх позицій в регіоні. Вона забезпечує свої геополітичні інтереси шляхом участі в миротворчих операціях та через програми сприяння економічному розвитку. Пріоритетними для неї є питання доступу до джерел енергоносіїв та безпека шляхів їх транспортування, безперешкодний доступ до ринків збуту.

Література

1. Бардахчиев Ю. «Перетягивание каната» в АТР [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу : <http://www.zavtra.ru/cgi/veil/data/zavtra/97/206/22.html>
2. Михеев В. Китай и Япония на фоне глобальных тенденций // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 4. – С. 50 – 59.
3. Андрущенко (Гринько) С. В. Україна в сучасному геополітичному середовищі: Монографія. – К. : Логос, 2005. - С. 133-138.
4. Политические аспекты позиций Японии в АТР: материалы международной научной конференции «Япония в Азиатско-Тихоокеанском регионе», Москва. – 10-11 декабря. – 2009. [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: http://www.ifes-ras.ru/attaches/conferences/20091202-japanese_conference_tezisy.pdf
5. Стрельцов Д. Япония и «Восточноазиатское сообщество» : взгляд со стороны // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 2. – С. 57 – 66.
6. Уткин А. Мировой порядок XXI века. – М. : Издатель Соловьев; Алгоритм, 2001. – 480 с. С. 332 – 336.